

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Aan het juiste antwoord op een meerkeuzevraag worden 2 scorepunten toegekend.

Onderdompelgen maakt rijstrassen 'waterproof'

1 maximumscore 3

voorbeeld van een juist antwoord:

Sub1A-rijstplanten kruisen met de commerciële soort die je wilt veredelen. De nakomelingen kruisen en dan steeds de beste planten selecteren om verder te kruisen; dit herhaal je tot je een homozygote plant hebt die tegen overstromingen kan en ook een goede opbrengst geeft.

- (laag productieve) rijstplanten met het onderdompelgen / met het gen Sub1A kruisen met het commerciële / hoog productieve ras 1
- (de nakomelingen verder kruisen en) uit de nakomelingen de rijstplanten met de beste combinatie van eigenschappen selecteren 1
- tot er een voor de gewenste eigenschappen homozygote rijstvariant wordt verkregen 1

2 maximumscore 3

- het onderdompelgen / het gen Sub1A wordt (geïdentificeerd en) uit de (Indiase) rijstplant geïsoleerd 1
- en (via een vector) in het DNA gebracht van cellen van commerciële / van hoog productieve rijstplanten 1
- die uitgroeien tot (weefselkweken van) genetisch gemodificeerde rijstplanten / tot rijstplanten die bestand zijn tegen langdurige overstromingen 1

3 maximumscore 2

voorbeelden van eigenschappen die niet verloren mogen gaan:

- veel rijstkorrels per plant
- de rijstkorrels hebben een goede samenstelling (aan voedingsstoffen)
- er kan net zo vaak geoogst worden als voorheen
- de plant is weerbaar tegen aantasting door ziekteverwekkers

per juiste eigenschap die niet verloren mag gaan 1

Vraag	Antwoord	Scores
4	<p>maximumscore 2</p> <p>voorbeelden van negatieve effecten:</p> <ul style="list-style-type: none"> - het gen kan bij (wind)bestuiving overgaan op andere planten - de plant kan schadelijk zijn voor dieren - de plant kan een snellere uitputting van de bodem veroorzaken - een hogere methaanuitstoot van het rijstveld - de rijst kan andere gewassen in de omgeving overwoekeren <p>per juist negatief effect op de omgeving</p>	1
5	<p>maximumscore 1</p> <p>In de F2-generatie komen (de genen voor) gewenste en ongewenste eigenschappen in nieuwe combinaties voor (waardoor het resultaat gemiddeld slechter kan zijn dan dat van de F1-hybriden).</p> <p><i>Opmerking</i> <i>Als in een kruisingsschema wordt aangegeven dat slechts een deel van de F2 weer dezelfde gunstige combinatie van allelen heeft als de F1, wordt hiervoor een scorepunt gegeven.</i></p>	
6	<p>maximumscore 2</p> <p>Uit het antwoord moet blijken dat</p> <ul style="list-style-type: none"> • indien door snelle lengtegroei de bladeren boven het water uitkomen de gaswisseling (opname van CO₂) beter kan plaatsvinden / de lichtintensiteit hoger is dan onder water (voor die bladeren) • waardoor er meer fotosynthese kan plaatsvinden (nodig voor de groei van de rijstplant) 	1 1
7	<p>B</p>	
8	<p>maximumscore 3</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bij onderdompeling wordt (door vorming ethyleen) het gen Sub1A geactiveerd • waardoor de signaalonderdrukkers/SLR geactiveerd / minder geremd worden • die vervolgens de productie van gibberelline en daarmee de stengelverlenging remmen 	1 1 1
9	<p>D</p>	

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Bemesting en broeikaseffect

10 B

11 **maximumscore 1**

Deze schimmels produceren het broeikasgas N_2O (en kunnen dit vanwege het ontbreken van N_2OR niet verder denitrificeren).

12 **maximumscore 2**

Uit het antwoord moet blijken dat

- NADH-dehydrogenase zorgt voor het verplaatsen van H^+ waardoor er een gradiënt (over het binnenmembraan) ontstaat 1
- die gebruikt wordt om met behulp van ATP-synthase (uit $ADP + P$) ATP te maken 1

13 B

14 E

15 **maximumscore 3**

- Knolletjesbacteriën zetten N_2 (uit de lucht) om in NH_3 /ammonium/ NH_4^+ 1
- wat de (vlinderbloemige) plant opneemt / wat de plant gebruikt voor de eiwitsynthese / wat deels in de bodem terechtkomt 1
- Na onderploegen wordt dit (door reducenten) omgezet in (voor andere planten) opneembare stikstofverbindingen/nitraat 1

16 **maximumscore 1**

voorbeelden van een juist antwoord:

- Doordat de omzetting (van N_2 in ammonium en nitraat) via knolletjesbacteriën geleidelijk gebeurt, is er minder risico op uitspoeling van meststoffen.
- De productie en distributie van kunstmest kost meer energie dan het gebruik van groenbemesters.
- Er is minder kans op overbemesting, die eutrofiëring van oppervlaktewater kan veroorzaken.

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Tasmaanse duivel door kanker met uitsterven bedreigd

17 maximumscore 2

- Carnivoren staan op een hoog trofisch niveau / staan aan het einde van een voedselketen 1
- waardoor kankerverwekkende/schadelijke stoffen zich in het dier kunnen ophopen 1

18 maximumscore 2

- Via bijtwonden is het dier besmet met kankercellen van een soortgenoot (die uitgroeien tot tumoren) 1
- Tumoren in de rest van het lichaam zijn ontstaan doordat de kankercellen (van de kop) via bloed/lymfe uitzaaien 1

19 C

20 C

21 A

22 D

23 E

24 maximumscore 2

- De kans hierop is zeer klein omdat de soort alleen kan voortbestaan als er gepaard wordt / als er ontmoetingen zijn, en juist dan vindt besmetting met DFTD plaats 1

voorbeelden van een juiste situatie:

- de situatie dat een groepje gezonde Tasmaanse duivels afgezonderd raakt van de soortgenoten die DFTD hebben
  - als de kanker zo agressief wordt dat dieren na besmetting sterven voordat ze de ziekte door kunnen geven
  - wanneer door natuurlijke selectie uiteindelijk alleen dieren die niet bijten zijn overgebleven
  - als door mutatie er een groep ontstaat die ongevoelig voor DFTD is geworden
- een juiste situatie 1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Hartoortjes leveren nieuwe hartcellen

29 A

30 **maximumscore 1**

voorbeelden van een juist antwoord:

- Er ontstaat een wond in de aangesloten bloedvaten.
- Bloedcellen kunnen in de hartlongmachine beschadigen.
- Het bloed komt dan in aanraking met lichaamsvreemd oppervlak.
- De bloeddruk zal plaatselijk veranderen.

31 A

32 **maximumscore 1**

Uit het antwoord moet blijken dat een willekeurige peptidase de cellen zelf kan aantasten.

Opmerking

Voor het antwoord dat de cellen dan niet losgemaakt worden, en daardoor niet bruikbaar zijn, wordt geen scorepunt gegeven.

33 **maximumscore 2**

voorbeelden van een juist antwoord:

- De hartspiercellen gaan sneller samentrekken, waardoor er meer zuurstof gaat naar cellen (elders in het lichaam) die in actie komen.
- Ze trekken krachtiger samen, zodat meer brandstof vervoerd wordt naar spiercellen in het lichaam.

- voor het frequenter/krachtiger samentrekken 1
- om meer bloed/zuurstof/brandstof/glucose (naar actieve lichaamsdelen) te vervoeren 1

Opmerking

Voor het noemen van een niet via het hart beïnvloede functie van adrenaline, zoals verhogen bloedsuikerspiegel of verwijden bronchiën, wordt geen scorepunt gegeven.

34 B

Vraag	Antwoord	Scores
35	maximumscore 2	
	<ul style="list-style-type: none"> Een hechte verbinding is nodig zodat er bij beweging van het hart geen openingen ontstaan in de spierwand / zodat de (nieuwe) cellen kunnen bijdragen aan de samentrekking van de spier	1
	<ul style="list-style-type: none"> Een goede elektrische signaaloverdracht is nodig omdat de nieuwe hartcellen gecoördineerd moeten samentrekken / moeten samenwerken met de andere hartspiercellen	1
36	maximumscore 1	
	De hartspiercellen gekweekt uit embryonale stamcellen kunnen afgestoten worden.	

Bronvermeldingen

Onderdompelgen maakt rijstrassen 'waterproof'

afbeelding 1 bewerkt naar: <http://prgdb.cbm.fvg.it/plants.php>

afbeelding 2 bron: http://indica.ucdavis.edu/news/filestorage/sub1-press-articles/IRRI_Scuba_rice.pdf

afbeelding 3 bewerkt naar: <http://www.pnas.org/content/105/43/16814/F6.expansion.html>

Bemesting en broeikaseneffect

afbeelding 1 bron: <http://lecturer.ukdw.ac.id/dhira/Metabolism/RespAnaer.html>

afbeelding 2 bewerkt naar: <http://lecturer.ukdw.ac.id/dhira/Metabolism/RespAnaer.html>

afbeelding 3 bron: http://biology.unm.edu/ccouncil/Biology_203/Summaries/Monera.htm

Tasmaanse duivel door kanker met uitsterven bedreigd

afbeelding 1 bron: <http://www.britannica.com/bps/media-view/121334/1/0/0>

afbeelding 2 bron: http://www.nature.com/nature/journal/v439/n7076/fig_tab/439549a_F1.html